Toimenpidesuositus	Toimijataho	Toimenpiteet Outokummussa lihavoituna, täydennetään nuorten kyselyn tuloksilla
1. Kannetaan yhteiskunnallinen vastuu rehellisestä, toivoa ja toimijuutta vahvistavasta tulevaisuuspuheesta – erityisesti poliittisessa päätöksenteossa	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; poliittiset päättäjät; media	Jo tehty: kaupungin hyvinvointi- ja strategiatyössä korostetaan osallistavaa ja yhdessä tekevää Outokumpua sekä nuorten tulevaisuuden mahdollisuuksia. **Tehtävä/uusi: sovitaan kaupungin viestintään ja päätösesityksiin periaate, että nuoria koskevissa asioissa kuvataan haasteiden lisäksi positiivisella tavalla ratkaisut, vaikutusmahdollisuudet ja eteneminen.**
2. Käynnistetään dialogeja teemoista, jotka vaikuttavat nuorten kokemukseen osallisuudesta ja arvostuksesta	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; koulut ja oppilaitokset; järjestöt; nuoret	Jo tehty: nuoria on osallistettu kyselyillä, oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta sekä esim. Pidä huolta -hankkeessa. **Tehtävä/uusi: järjestetään vuosittainen nuorten, päättäjien, huoltajien ja ammattilaisten Erätauko-dialogi esimerkiksi syrjinnästä, somesta ja tulevaisuususkosta.**
3. Vahvistetaan rasisminvastaista työtä ja aikuisten vastuuta yhteiskunnallisesta keskustelukulttuurista	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; koulut ja oppilaitokset; työnantajat; media; järjestöt	Jo tehty: Lapsiystävällinen kunta -työ, lapsen oikeuksien koulutus ja Pidä huolta -hankkeen yhteistyö tukevat yhdenvertaisuutta. **Tehtävä/uusi: tarkistetaan ja tarvittaessa päivitetään koulujen, nuorisotyön ja kaupungin tapahtumien rasisminvastaiset toimintatavat.**
4. Vahvistetaan nuorten parissa toimivien tulevaisuuskasvatusosaamista ja järjestetään vuosittain tulevaisuusteemapäivä tai -viikko	Valtio; kunnat; koulut ja oppilaitokset; nuorisotyö; järjestöt	Jo tehty: koulussa käytetään positiivisen pedagogiikan Vahvuus-Varista, hyvinvointitunteja sekä yrittäjyys- ja työelämäkasvatusta. **Tehtävä/uusi: toteutetaan resurssien puitteissa Outokummun tulevaisuusviikko yhdessä Kummun koulun, lukion, Riverian, nuorisopalvelujen ja paikallisten yritysten kanssa.**
5. Käynnistetään laaja keskustelu sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta ja aloitetaan uuden yhteiskuntasopimuksen valmistelu	Valtio; eduskunta; työmarkkinaosapuolet; kansalaisyhteiskunta; kunnat keskustelun mahdollistajina	Jo tehty: kaupungin strategia- ja hyvinvointityössä kuullaan eri ikäryhmiä. **Tehtävä/uusi: käsitellään sukupolvivaikutuksia valtuustoseminaarissa ja nuorisovaltuuston kanssa sekä välitetään paikalliset havainnot valtakunnalliseen valmisteluun.**

6. Turvataan tulevien sukupolvien oikeudet ja sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus kirjaamalla ne lakiin	Valtio; eduskunta; ministeriöt	Kunnan rooli on vaikuttaminen ja ennakointi. **Tehtävä/uusi: annetaan tarvittaessa lausuntoja lainsäädäntöön ja otetaan tulevien sukupolvien näkökulma käyttöön kaupungin omassa vaikutusten ennakkoarvioinnissa jo ennen mahdollista lakimuutosta.**
7. Rakennetaan nuorille parempaa tulevaisuutta vahvistamalla ennakoivaa ja pitkäjänteistä päätöksentekoa	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; päätöksentekoelimet	Jo tehty: Kumpukartta 2030 -strategia ja taloussuunnittelu luovat pitkän aikavälin kehystä. **Tehtävä/uusi: vahvistetaan nuuorten osallisuutta päätöksetekokoneistossa. Pyritään huomioimaan nykyistä paremmin sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus päätöksenteossa.**
8. Laaditaan poikkihallinnollisesta nuorisopolitiikasta parlamentaarinen visio, joka ohjaa nuorten hyvinvointityön johtamista yli hallituskausien	Valtio; eduskunta; ministeriöt; kunnat ja hyvinvointialueet toimeenpanijoina	Jo tehty: Outokummussa nuorten asioita käsitellään koulutuksen, nuorisotyön, työllisyyden, HYTE-työn ja kumppanuuksien kautta. **Tehtävä/uusi: huolehtditaan tämän asiakirjan toimenpidesuosistusten etenemisestä.**
9. Luodaan malli nuorivaikutusten ja tulevaisuusvaikutusten arviointiin päätöksenteossa	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; päätöksentekoelimet	Jo tehty: kaupungissa kehitetään ennakkovaikutusten arviointia ja toteutetaan UNICEF Lapsiystävällinen kunta -toimintasuunnitelmaa. **Tehtävä/uusi: lisätään EVA-pohjaan erilliset nuoriin kohdistuvat vaikutukset ja tulevaisuusvaikutukset.**
10. Toteutetaan ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaa, joka vahvistaa nuorten tulevaisuususkoa	Valtio; kunnat; EU; hyvinvointialueet; yritykset	Jo tehty: Valmennusympäristö Kuparin kierrätystoiminta ja kaupungin ympäristö- ja elinvoimatyö tarjoavat käytännön kestävyytekoja. **Tehtävä/uusi: tehdään nuorille näkyväksi kaupungin ilmasto- ja luontotoimien eteneminen, tavoitteet ja saavutetut tulokset.**
11. Lisätään keinoja, joilla nuoret voivat vaikuttaa vahvemmin ilmasto- ja ympäristöpolitiikkaan	Valtio; kunnat; EU; nuorisovaltuustot; koulut ja järjestöt	Jo tehty: nuorisovaltuusto, oppilaskunnat ja kyselyt tarjoavat osallistumiskanavia. **Tehtävä/uusi: annetaan nuorisovaltuustolle tehtäväksi ratkaista, miten nuoret Outokummussa voisivat halutessaan vaikuuttaa nykyistä enemmän ympäristöasioihin.**

12. Lisätään nuorten parissa toimivien aikuisten osaamista ilmasto- ja ympäristöahdistuksen vähentämisessä sekä toivon vahvistamisessa. Kirkastetaan nuorisotyön roolia nuorten omaehtoisen ympäristötoiminnan tukemisessa ja alullepanijana.	Valtio; kunnat; koulut; nuorisotyö; hyvinvointialueet; järjestöt	Jo tehty: nuorisotyöllä ja kouluilla on toimivia osallisuus- ja hyvinvointirakenteita. **Tehtävä/uusi: koulutetaan opettajia ja nuorisotyöntekijöitä ympäristötunteiden käsittelyyn ja toteutetaan nuorten omia ympäristöprojekteja koulujen ja yhdistysten kanssa.**
13. Lasketaan äänestysikäraja 16 ikävuoteen	Valtio; eduskunta	Kunnalla ei ole toimivaltaa ikärajaan. Jo tehty: nuorisovaltuusto ja oppilaskunnat mahdollistavat vaikuttamisen ennen äänioikeutta. Tehtävä/uusi:
14. Varmistetaan, että nuorilla on taidot aktiiviseen kansalaisuuteen ja että yhteiskunta ymmärtää ja tunnistaa nuorten monimuotoiset tavat vaikuttaa.	Valtio; kunnat; koulut ja oppilaitokset; nuorisotyö; järjestöt	Jo tehty: oppilaskunnat, nuorisovaltuusto, tukioppilastoiminta ja yrittäjyyskasvatus harjoittavat vaikuttamista. **Tehtävä/uusi: laaditaan nuorten vaikuttamisen vuosikello, jossa yhdistyvät opetuksen demokratiakasvatus, nuorisovaltuuston toiminta ja kaupungin päätöksenteko.**
15. Vahvistetaan paikallisyhteisöjen merkitystä tukemalla nuorten omaehtoista toimintaa tilojen ja toiminta-avustusten avulla. Mahdollistetaan oppilaitosten tilojen iltakäyttö myös omaehtoisen toiminnan ryhmille.	Kunnat; koulut ja oppilaitokset; järjestöt; seurakunnat	Jo tehty: hyvinvointikampus, Kulttuuritalo Marita, kirjasto, liikuntapaikat ja nuorisotilat tarjoavat puitteita; kaupunki jakaa toiminta-avustuksia. **Tehtävä/uusi: selkeytetään nuorten maksuton tilavaraus ja iltakäytön pelisäännöt.**
16. Tuetaan nuorten vertaissuhteiden rakentumista ja vähennetään yksinäisyyttä	Kunnat; hyvinvointialueet; koulut; nuorisotyö; järjestöt; harrastustoimijat	Jo tehty: Kummioppilastoiminta, koulunuorisotyö, Harrastamisen Suomen malli, hyvinvointitunnit ja Nuorisoverstas tukevat ryhmiin kuulumista. **Tehtävä/uusi: annetaan nuorisvaltuustolle sekä oppilas- ja opiskelijakunnille tehtäväksi esittää toimia ei-vapaaehtoisen yksinäisyyden vähentämiseksi.**
17. Lisätään turvallisuutta nuorten arkiympäristöissä	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; poliisi; koulut; järjestöt; digipalvelut	Jo tehty: Pidä huolta -hanke, sovittelu- ja lähisuhdeväkivaltayhteistyö sekä kiusaamisen vastaiset toimintatavat, poistumisharjoitukset ja sisälle suojautumisharjoitukset. **Tehtävä/uusi:**

18. Vahvistetaan EU- ja kansallisen tason sääntelyä, joka velvoittaa sosiaalisen median alustat ehkäisemään haitallisen sisällön ja disinformaation leviämistä sekä lisäämään palveluidensa algoritmien läpinäkyvyyttä.	EU; valtio; valvontaviranomaiset; sosiaalisen median alustat	Kunnalla ei ole sääntelytoimivaltaa. **Tehtävä/uusi: vahvistetaan paikallisesti digiturva- ja medialukutaitoa, henkilöstön osaamista sekä ohjausta ilmoittamaan haitallisesta sisällöstä ja verkkohäirinnästä.**
19. Kannustetaan journalistisiin periaatteisiin sitoutuneita mediatoimijoita ja viranomaisia tuottamaan nuorten suosimiin somekanaviin saavutettavaa, luotettavaa ja nuorille suunniteltua sisältöä	Media; valtio; kunnat; hyvinvointialueet; poliisi; nuorisotoimi	Jo tehty: hyvinvointisuunnitelmassa painotetaan nuorten tavoittamista heidän omissa somekanavissaan. **Tehtävä/uusi: rakennetaan nuorten kanssa toimitettu säännöllinen sisältösarja kaupungin kanaviin ja sovitaan yhteisjulkaisuista oppilaitosten kanssa.**
20. Aikuinen: älä kiusaa nuorta sosiaalisessa mediassa	Kaikki aikuiset; päättäjät; työnantajat; media; kunnat; järjestöt	**Tehtävä/uusi: hyväksytään kaupungin luottamushenkilöille ja henkilöstölle tuvallisen somekeskustelun pelisäännöt.**
21. Vahvistetaan nuorten hyvinvointia ja osallisuutta kouluissa ja oppilaitoksissa lisäämällä opiskeluhuollon resursseja ja palveluiden saatavuutta	Hyvinvointialueet; valtio; kunnat; koulut ja oppilaitokset	Jo tehty: yhteisöllinen opiskeluhuolto, koulunuorisotyö, hyvinvointitunnit ja Pidä huolta -hanke tukevat kouluyhteisöä. Siun Sote tuottaa omat palvelunsa oppilaitoksiin. Tehtävä/uusi:
22. Lisätään lähiopetuspäiviä ammatillisessa koulutuksessa	Valtio; ammatillisen koulutuksen järjestäjät; oppilaitokset	Kunnan rooli on kumppanuus ja vaikuttaminen. Tehtävä/uusi:
23. Selvitetään mahdollisuuksia uudistaa korkeakoulutuksen opiskelijavalintaa ja sisäänottoa siten, että pääainevalinta tehdään myöhemmässä vaiheessa	Valtio; korkeakoulut; opetus- ja kulttuuriministeriö	Kunnalla ei ole toimivaltaa opiskelijavalintaan. **Tehtävä/uusi: kehitetään edelleen lukion opinto-ohjausta, korkeakouluyhteistyötä ja tutustumiskäyntejä Karelia-ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston kanssa.**

24. Parannetaan korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja selvitetään positiivisen erityiskohtelun keinoja korkeakoulutuksen yhdenvertaisuuden lisäämiseksi	Valtio; korkeakoulut; opetus- ja kulttuuriministeriö; kunnat tukevina toimijoina	Jo tehty: lukio tekee yhteistyötä Karelia-ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston kanssa. Tehtävä/uusi:
25. Lisätään tukea koulutukseen ja työelämään liittyviin siirtymävaiheisiin	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; työllisyysalueet; koulut ja oppilaitokset; työnantajat	Jo tehty: Valmennusympäristö Kupari, TNO- ja TOIMI-hankkeet, Nuorisoverstas, TUVA-koultutus ja työelämäyhteistyö. **Tehtävä/uusi: selvitetään, onko perusasteen ja toisen asteen sekä lukion ja jatko-opintojen / työelämän siirtymävaiheissa kehitettävää opiskelijan näkökulmasta.**
26. Otetaan koulunuorisotyö osaksi yhteisöllistä opiskeluhuoltoa	Kunnat; hyvinvointialueet; koulut; nuorisotyö; valtio ohjauksen ja rahoituksen kautta	Jo tehty: koulunuorisotyötä on kehitetty hankerahoituksella ja nuorisotyöntekijä järjestää välituntitoimintaa. **Tehtävä/uusi: kirjataan koulunuorisotyön pysyvä rooli yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnitelmaan.**
27. Turvataan nuorten toimeentulo, vahvistetaan nuoruusajan sosiaaliturvaa ja uudelleenarvioidaan opintotuen lainapainotteisuus	Valtio; eduskunta; Kela; kunnat ja hyvinvointialueet täydentävinä toimijoina	Kunnan vaikutusvalta sosiaaliturvaan on rajallinen. Jo tehty: paikalliset työllisyys-, valmennus- ja ohjauspalvelut tukevat toimeentulon edellytyksiä. **Tehtävä/uusi: vahvistetaan tarvittaessa talousneuvontaa, etuusohjausta ja maksuttomien harrastusten saavutettavuutta.**
28. Puolitetaan lapsiperheköyhyys viidessä vuodessa	Valtio; kunnat; hyvinvointialueet; Kela; järjestöt	Jo tehty: lapsiperheiden kohtaamispaikka, Perheiden paikka ry:n toiminta, harrastamisen malli ja palveluohjaus. **Tehtävä/uusi: asetetaan paikallinen lapsiperheköyhyyden vähentämistavoite ja panostetaan elivoimaan , koultuspalveluiden saatavuuteen ja työllisyydenhoitoon.**
29. Palautetaan työttömyysturvan suojaosa	Valtio; eduskunta; Kela; työllisyysviranomaiset	Kunnalla ei ole toimivaltaa etuuden suojaosaan. **Tehtävä/uusi: vaikutetaan lausunnoilla ja tuetaan joustavia työpolkuja paikallisesti kuntalisällä ja lyhyiden työkeikkojen mallin kehittämisellä.**

30. Helpotetaan nuorten pääsyä työelämään ja luodaan kannusteita kunnille, yrityksille ja järjestöille nuorten työllistämiseksi	Valtio; kunnat; työllisyysalueet; yritykset; järjestöt; oppilaitokset	Jo tehty: muun muassa nuorten työllistymisseteli enintään 1 500 €/kk sekä kuntalisä 400 €/kk, kesätyöseteli, korttikoulutukset ja työnantajayhteistyö. **Tehtävä/uusi: etsitään aktiivisesti uusia vaikuttavia keinoja nuorten työeämään pääsemiseksi.**
31. Vahvistetaan nuorten omaehtoista toimijuutta työttömyysaikana sallimalla nuorille yleishyödyllinen vapaaehtoistyö ilman työttömyysetuuden sanktioita	Valtio; eduskunta; työllisyysviranomaiset; Kela; järjestöt; kunnat	Kunnalla ei ole toimivaltaa etuusehtoihin. Tehtävä/uusi
32. Turvataan nuorten mielenterveyspalveluiden riittävä resursointi ja oikea-aikainen saatavuus	Hyvinvointialueet; valtio; kunnat ennaltaehkäisyssä; Kela; järjestöt	Jo tehty: koulun hyvinvointityö, opiskeluhuolto, Pidä huolta -hanke ja järjestöyhteistyö tukevat ennaltaehkäisyä. Tehtävä/uusi:
33. Selkeytetään ja sujuvoitetaan palvelupolkuja erityisesti silloin, kun nuorella on useita psykososiaalisia ongelmia	Hyvinvointialueet; kunnat; työllisyysalueet; Kela; koulut; järjestöt; poliisi	Jo tehty: yhteistyötä tehdään PeKe-tiimissä, Ankkuritiimissä, opiskeluhuollossa, työllisyyspalveluissa ja NEET-nuorten ilmiötyön valmistelussa. **Tehtävä/uusi: työllisyyspaveluissa kehitetään nuorten palvelupolkuja**
34. Varmistetaan riittävä rahoitus kolmannen sektorin toimijoille, jotka tarjoavat kriisi- ja matalan kynnyksen tukea nuorille myös virka-ajan ulkopuolella	Valtio; hyvinvointialueet; kunnat; STEA ja muut rahoittajat; järjestöt	Jo tehty: kaupunki tekee yhteistyötä Nuorisoverstaan, Perheiden paikka ry:n ja muiden järjestöjen kanssa sekä myöntää avustuksia. **Tehtävä/uusi: painotetaan nuorten matalan kynnyksen ja ilta-aikaisen tuen arviointikriteerejä avustuksissa.**
35. Arvioidaan terapiatakuun toimivuutta nuorten nopean mielenterveysavun tarpeessa, kehitetään malleja riittävän pitkäkestoisen tuen varmistamiseksi ja laajennetaan terapiatakuu koskemaan kaikkia alle 29-vuotiaita	Valtio; hyvinvointialueet; eduskunta; Kela; tutkimus- ja arviointitoimijat	Kunnalla ei ole toimivaltaa terapiatakuun laajuuteen. Tehtävä/uusi:

36. Tunnistetaan yksinäisyys nuorten käyttämissä palveluissa nykyistä paremmin	Kunnat; hyvinvointialueet; koulut; oppilaitokset; nuorisotyö; järjestöt	Jo tehty: Muun muassa Kummioppilastoiminta, Harrastamisen Suomen malli, koulunuorisotyö, kohtaamispaikat ja Nuorisoverstas pyrkivät ehkäisemään yksinäisyyttä. **Tehtävä/uusi: lisätään yksinäisyyden puheeksiotto opiskeluhuoltoon, nuorisotyöhön ja työllisyyspalveluihin sekä kirjataan toimet hyvinvointisuunnitelmaan.**